

Tanja Lehtonen

TYÖLLISTYMISTÄ EDISTÄVÄ SOSIAALITYÖ

Sosiaalityön työelämään aktivoivat palvelut syrjäytyneiden
nuorten näkökulmasta

Kandidaatin tutkielma
Sosiaalityö
Avoin yliopisto
Jyväskylän yliopisto
Maaliskuu 2018
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Tampereen yliopisto
Uudelleenarviointia varten huhtikuu 2021

TIIVISTELMÄ

TYÖLLISTYMISTÄ EDISTÄVÄ SOSIAALITYÖ

Sosiaalityön työelämään aktivoivat palvelut syrjäytyneiden nuorten näkökulmasta

Tanja Lehtonen
Sosiaalityö
Kandidaatin tutkielma
Avoin yliopisto
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Sirpa Tapola-Tuohikumpu
Maaliskuu 2018
Sivumäärä 21

Tutkielman tehtävänä on selvittää 2000-luvulla tehdyn kirjallisuuden pohjalta, miten sosiaalityön työllistävät palvelut edesauttavat nuoria pois syrjäytymisenkierteestä ja kohti työelämää. Tarkoitukseni on tarkastella, miten kuntouttava työtoiminta ja koulutus lisäävät syrjäytyneiden nuorten työnsaanti mahdollisuuksia. Tarkastelen, myös aktivointitoimenpiteiden ja nuorten hyvinvoinnin välistä suhdetta.

Lähdin etsimään tutkimuskysymykseeni vastausta aikaisemmista aihetta koskevista empiirisistä tutkimuksista. Tutkielmaani valitsin aineistoa, mikä käsittelee syrjäytymistä, kuntouttavaa työtoimintaa, koulutusta ja aktivointia.

Olen havainnut, että nuorten työelämästä syrjäytyminen on ongelma. Sosiaalityölle on tullut yhä enemmän painetta aktivoida nuoria kohti työelämää.

Tutkielmani perusteella voin todeta, että kuntouttava työtoiminta palveluna ei pysty työllistämään nuoria. Terveydellisistä ongelmista kärsivät nuoret ovat erityisen heikossa asemassa työllistymisen suhteen. Koulutus palveluna on paras vaihtoehto nuorten työllistymisen kannalta. Peruskoulun käyneistä nuorista vain harva työllistyy. Tarve joustavimmille koulutusmahdollisuuksille on todellinen. Aktivoivat toimenpiteet vaikuttaisivat olevan hyvä vaihtoehto niille nuorille, joilla on itsellä motivaatiota kouluttautua ja työllistyä. Nuoret, jotka eivät löydä motivaatiota kuntouttavassa työtoiminnassa tai koulutuksessa ovat vaarassa syrjäytyä pysyvästi.

Avainsanat: Syrjäytyminen, nuorisotyöttömyys, sosiaalityö, kuntouttava työtoiminta, koulutus, aktivointi

Sisällysluettelo

1	Nuorisotyöttömyys ja nuorten syrjäytyminen.....	1
2	Nuorten syrjäytyminen ja työllistymistä edistävät sosiaalityön palvelut	2
2.1	Työelämästä syrjäytyminen käsitteenä.....	2
2.2	Aktivointi	4
2.3	Kuntouttava sosiaalityö ja työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu	4
2.4	Kuntouttava työtoiminta.....	6
3	Tutkimuskysymys ja tutkimusasetelma	7
3.1	Tutkimuskysymys.....	7
3.2	Tutkimusasetelma.....	7
4	Sosiaalityön työllistämistä edistävät palvelut	9
4.1	Kuntouttava työtoiminta palveluna	9
4.2	Koulutus palveluna	12
4.3	Aktivointi ja nuorten hyvinvointi	14
5	Pohdinta	17
6	Lähteet	19

1 NUORISOTYÖTTÖMYYS JA NUORTEN SYRJÄYTYMINEN

Juhilan (2006, 52) mukaan sosiaalityö on yksi keskeisimmistä ammateista, joiden tehtäviin kuuluu syrjäytymisen vastainen toiminta sekä syrjäytyneiden liittäminen takaisin yhteiskuntaan. Suomessa on tällä hetkellä 33 000 työtöntä nuorta (Tilastokeskus, 2017). Syrjäytyneitä nuoria Suomessa on lähes 70 000. Syrjäytyminen alkaa koulutuspolkujen katkeamisesta, mikä aiheuttaa työelämästä syrjäytymistä. (Me-säätiö, 2017.) Alatalo ym. (2017, 18) tilastoanalyysin mukaan suurin osa työttömistä on 20–29-vuotiaita keskiasteen koulutuksen saaneita. Nuorten työttömyys on kääntynyt laskuun, mutta pitkäaikaistyöttömien määrä kasvaa edelleen. Myöhemmin tutkimuksessa Alatalo ym. (2017, 23) toteavat nuorten aikuisten aseman työmarkkinoilla heikentyneen sekä pitkittyneen verrattuna vanhempiin ikäluokkiin.

Herääkin kysymys: ovatko sosiaalityön työmenetelmät tarpeeksi kattavia, jotta nuoret pääsisivät työelämään? Nuorten opiskelu ja työuralla eteneminen vaikuttaa keskeisesti siihen tuleeko heistä yhteiskunnan täysivaltaisia jäseniä (Ek, Saari, Viinamäki ym. 2004, 117). Syrjäytyneiden ihmisten nähdään tarvitsevan kuntouttavien ja osallisuutta tukevien palvelujen sijaan tarkkailua ja kuria. Sosiaalityö pitää kiinni omista tiukoista säädöksistään, mikä harvoin auttaa syrjäytyneen tilannetta. (Raunio 2010, 45.) Työllistymisen nähdään ratkaisevan syrjäytymiseen liittyviä moninaisia ongelmia (Juhila 2006, 57). Onko todella niin, että työttömien aktivointi on sosiaalityön vastaus työelämästä syrjäytyneiden nuorten palvelun tarpeeseen?

Tutkielmani perustuu aikaisempaan kirjallisuuteen aiheesta. Tarkastelen kirjallisuutta syrjäytyneiden nuorten näkökulmasta. Mielestäni on tärkeää selvittää työelämästä syrjäytyneiden nuorten omaa kokemusta sosiaalityön palveluista. Minua kiinnostaa kuinka työelämään aktivoivat sosiaalipalvelut auttavat nuoria pääsemään pois syrjäytymisen kierteestä. Edesauttavatko palvelut nuoria työllistymään? Miten sosiaalityö huomioi nuorten yksilölliset kokemukset syrjäytymisessä?

2 NUORTEN SYRJÄYTYMINEN JA TYÖLLISTYMISTÄ EDISTÄVÄT SOSIAALITYÖN PALVELUT

2.1 Työelämästä syrjäytyminen käsitteenä

Raunio (2010, 9–11) määrittelee syrjäytymisen yksilöä yhteiskuntaan liittävienn yhteyksien heikkoutena. Työstä syrjäytyminen syrjäyttää yksilöä yhteiskunnasta, sillä työn merkitys on suuri nykyisessä yhteiskunnassa. Raunioin (2010, 29) mukaan Pohjoismaiden elinolotutkimuksista on selvinnyt tekijöitä, jotka aiheuttavat hyvinvoinnin ongelmia eli syrjäytymistä. Ongelmina pidettiin mm. taloudellisia ongelmia, työttömyyttä, terveyden ongelmia, sosiaalisten suhteiden puutetta ja väkivallan kokemista. Tutkimuksen mukaan jo kaksi hyvinvoinnin ongelmaa riittää yhteiskunnasta syrjäytymiseen. Ruotsalainen (2005, 33) teoreettisessa tutkimuksessa syrjäytymisen määrittellään olevan ajasta ja paikasta riippuvainen.

Ekin, Saaren ja Viinamäen (2004, 18) empiirisestä tutkimuksesta selvisi, että syrjäytyminen työmarkkinoilta on suuri syy laajemmalle syrjäytymisprosessille. Työstä syrjäytyminen on seurausta usean tekijän yhteisvaikutuksesta. Esimerkiksi nuoren aikuisen syrjäytyminen ei ole yksiselitteinen asia, koska elämässä on aiemmin saattanut olla tekijöitä, jotka ovat lisänneet syrjäytymisen riskiä. Yhteiskunnasta syrjäytyneitä ovat siis ne ihmiset, joilla on samaan aikaan yksi tai useampi hyvinvoinnin ongelma (Raunio 2010, 28).

Ekin ym. (2005, 54) tutkimuksen mukaan varhaislapsuuden taloudelliset sekä sosiaaliset voimavarat ovat keskeisiä työelämästä syrjäytymisen kannalta. Vanhempien passiivinen asenne yhteiskuntaa kohtaan siirtyy usein lapsille. Toisena osatekijänä syrjäytymisen kannalta on havaittu olevan yhteiskunnan rakenteelliset tekijät. Alueelliset erot työ- tai opiskelupaikan suhteen ovat yhteydessä työelämästä syrjäytymiseen. (Emt., 58–60.) Lehtosen (2013, 128–129) mukaan aikaisemmat tilastot osoittavat nuorten syrjäytymisen keskeisimpien syiden johtuvan koulutuksen puutteesta ja työelämästä ulkopuolelle jäämisestä. Suorat polut koulutuksesta työelämään ovat vähentyneet. Syrjäytymisestä muodostuu yksilön

ja yhteiskunnan välinen ongelma silloin, kun vaikeudet töissä tai koulussa johtavat keskeyttämiseen tai alisuorittamiseen ja sitä myötä kasautuviin ongelmiin.

Levitas ym. (2007,9) selvittivät tutkimuksessaan syrjäytymisen moniulotteisia syitä. Tutkimuksesta selvisi, että nuorten syrjäytymisen syyt eivät selviä koulutuksen, työllistämisen ja harjoittelun avulla. Syrjäytymisen syyt ovat paljon laajempia. Nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen tarvittaisiin lisää henkilökohtaista neuvontaa, terveyspalveluita ja ohjausta. Vanhempien huono-osaisuus on usein sukupolvelta toiselle siirtyvää. (Emt., 43–45.)

Lehtosen (2013, 128) empiiriseen tutkimukseen osallistui 1400 nuorta, jotka olivat iältään 16–29-vuotiaita. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mikä aiheuttaa syrjäytymisen kierteen. Myöhemmin tutkimuksessaan (Lehtonen 2013, 138) toteaa, ettei työttömyyden pääsy ole nuorten syrjäytyminen työelämästä, vaan siihen liittyvä alisuoriutuminen. Syrjäytymiskierre voi jatkua pitkäänkin, koska nuorten huono toimintakyky ja elämänhallinta aiheuttavat alisuoriutumista, mikä taas aiheuttaa työttömyyttä. Osatekijänä syrjäytymisessä on myös nuorten yksinäisyys. Työttömät nuoret ovat muihin verrattuna yksinäisempiä sekä tyytymättömiä elintasoonsa. Lehtonen (2013, 139–140) korostaa johtopäätöksissään, ettei nuorten syrjäytymistä tulisi tarkastella vain työttömyyden perusteella. Nuorten yksilölliset kokemukset tulisi ottaa huomioon syrjäytymiskierrettä tarkasteltaessa. Minäkäsityksen ja itsetunnon vahvistaminen on keskeistä syrjäytymisen katkaisemisessa. Kokemukselliset tekijät kuten yksinäisyys ja alisuoriutuminen muodostavat syrjäytymiskierteen. Pelkkä opiskelu- tai työpaikka ei siis välttämättä korjaa syrjäytymiskierrettä. Nuorten sosiaalisiin ja yksilöllisiin syihin tulisi paneutua yhä enemmän, sillä alisuoriutuminen aiheuttaa nuorille koulutus- ja palvelujärjestelmästä katoamista.

Juhilan (2006, 54) teoreettisen analyysin mukaan syrjäytymisen määrittelemine ei ole helppoa. Tutkijat vaikuttavat olevan kuitenkin samaa mieltä siitä, että syrjäytyminen on prosessi. Prosessi alkaa siitä, että yksilö ei pysty saavuttamaan yhteiskunnassa yleisesti tavoiteltavia asioita ja jää niistä ulkopuolelle. Tällaisia tavoiteltavia asioita ovat muun muassa työ ja perhe. Asiaa tutkittaessa on havaittu (Juhila 2006, 57), että syrjäytymiseen liittyy huono-osaisuus, mikä tarkoittaa heikkoa taloudellista tilannetta. Syrjäytymiskeskusteluissa on kuitenkin noussut yksi teema ylitse muiden: palkkatöistä ulkopuolelle jääminen sekä työttömyys.

2.2 Aktivointi

Kunta ja työ- ja elinkeinotoimisto arvioivat yhdessä asiakkaan toimintakykyä. Asiakkaan toimintakyvyn ollessa heikko pitää heidän tehdä aktivointisuunnitelma siitä, millaiset toimenpiteet parantavat asiakkaan työllistymismahdollisuuksia. Suunnitelmaan tulee kirjata asiakkaan työkykyä edesauttavat sosiaali- ja terveyspalvelut, kuntoutuspalvelut sekä koulutus mahdollisuudet. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2001/189, 8§.) Juhila (2006, 59) määrittelee aktivoinnin porkkanaksi sekä kepiksi. Asiakasta voi pehmeän linjan mukaan kannustaa, kun taas kovempi linja tarkoittaa sanktioita. Sosiaalityöntekijöillä on valtuudet käyttää työttömien asiakkaiden kanssa kannustimia sekä sanktioita. Aktivointitoimenpiteet tarkoittavat asiakkaalle aktivointisuunnitelman laatimista sekä kuntouttavaan työtoimintaan osallistumista. Toisaalta kuntouttavaan työtoimintaan meneminen voi tuoda mahdollisuuksia asiakkaalle ja parhaimmillaan johtaa jopa työllistymiseen. Toinen puoli ovat kuitenkin ne asiakkaat, jotka eivät ole yhteistyökykyisiä eivätkä valmiita muokkaamaan itseään johonkin toiseen asemaan elämässään. Sosiaalityöntekijöillä on mahdollisuus alentaa toimeentulotuen perus-osaa, jos toimenpiteisiin ei sitoudu. Kotirannan (2008, 155) teoreettisen analyysin mukaan on jo kauan ollut nähtävissä, ettei osa pitkään työttöminä olleista työllisty. Kuntouttava työtoiminta on pitkään työttöminä olleille ikään kuin pakkotyölaki. Aktivointi työtoimintaan vaikuttaa olevan työmoraalin ja tarmokkuuden lujittamista varten.

2.3 Kuntouttava sosiaalityö ja työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu

Yhä useammin sosiaalityö on tekemisissä työttömyyden, syrjäytymisen ja yksinäisyyden kanssa. Sosiaalityössä etsitään muutosta asiakkaan tilanteeseen. Sosiaalityöltä odotetaan kuntouttavaa työtettä ja valmiutta työskennellä yhteiskunnan ongelmien kanssa. Peruseriaatteet kuntouttavassa sosiaalityössä ovat mm.: asiakkaan voimaannuttaminen, toimijuus, osallisuus ja vastuullisuus. Tavoitteena on luoda ja ylläpitää asiakkaan omaehtoista selviytymistä. Kuntouttavaa sosiaalityötä tarvitaan siis asiakkaan elämäntilanteen ollessa vaikeutunut tai vaikeutumassa. Kuntouttavan sosiaalityön tarkoitus on myös neuvoa ja ohjata asiakasta tilanteen parantamiseksi. Kuntouttavaan sosiaalityöhön liittyy keskeisesti työttömien asiakkaiden aktivointi kohti työelämää. Tavoitteena on, etteivät työttömät viipyisi pitkään

toimeentulotuen piirissä, vaan sosiaalityöntekijät ohjaisivat työttömiä aktiivisesti työmarkkinoille. (Sosnet, 2018.)

Aktivoivaa sosiaalipolitiikkaa on siis kunnallisessa sosiaalityössä sekä työvoiman palvelukeskuksissa. Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu eli (TYP) on toimintamalli, missä kunta, Kela ja TE-toimisto yhdessä suunnittelevat työttömille työllistymistä edistävät palvelukokonaisuudet. Lähtökohtana on, että pitkään työttömänä ollut asiakas työllistyisi. (Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta 1369/2014, 1§.) Työttömät kutsutaan palvelukeskukseen ainoastaan silloin, kun arvioidaan että työtön hyötyisi monialaisesta työryhmästä (Juhila 2008, 26). Laki (189/2001) kuntouttavasta työtoiminnasta on yksi sosiaalipolitiikan vastauksista siihen, että pitkäaikaistyöttömiä saataisiin työelämään. Työttömyyttä on pyritty katkaisemaan aktivoinnin sekä kuntouttavien toimenpiteiden kautta. Kehitys johti siihen, että työvoiman palvelukeskuksia perustettiin vuonna 2004 pitkäaikaistyöttömyyden ratkaisemiseksi. (Tiitinen 2012, 4.) Juhilan (2008, 26) mukaan sosiaalityö on siirtymässä yhä enemmän sosiaalitoimistoista työvoimanpalvelukeskuksiin. Työvoimapalvelukeskuksessa asioiva on velvoitettu osallistumaan työllisyysuunnitelman laatimiseen sekä osallistumaan hänelle suunniteltuihin palveluihin. Velvollisuuksien laiminlyönti voi johtaa siihen, ettei työtön saa työttömyysetuutta. (Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta 1369/2014, 5§.)

Monialainen yhteistyö tarkoittaa sitä, että eri ammattilaiset toimivat yhdessä nuoren asian selvittämiseksi. Monialaisen yhteistyön tarkoitus on edistää nuorten kasvu- ja elinolosuhteita sekä sovittaa yhteen palveluita. (Nuorisolaki 1285/2016, 9§.) Saastamoisen (1999, 79–80) mukaan useissa eri tutkimuksissa on tullut esille, että ihmisten ongelmia ei voi pelkästään sektoroida, vaan tarvitaan jaettua asiantuntijuutta.. Korhosen & Niemisen (2010, 11) teoreettis- käsitteellisen tarkastelun mukaan monialainen yhteistyön tarkoitus on, että sektoroituneet kentät saisivat riittävän laajan kokonaisnäkömyksen myös muista toimijoista. Yhteistyö auttaa toimijoita vastamaan nuorten vaikeisiin ongelmiin. Työttömällä on monialaisen yhteistyön tarve silloin, kun työllistyminen edellyttää TE-toimiston, kunnan ja Kelan palveluiden yhteensovittamista. TE-toimisto, Kela ja kunta arvioivat, täyttyykö asiakkaalla monialaisen yhteispalvelun tarve. (Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta 1369/2014, 1 §.)

2.4 Kuntouttava työtoiminta

Kuntouttava työtoiminta on sosiaalihuoltolain, (1301/2014) mukainen sosiaalipalvelu, minkä tarkoituksena on kuntouttaa työtön henkilö työelämään. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001,§2) määrittelee kuntouttavan työtoiminnan henkilön työllistymistä edistäväksi toiminnaksi. Palvelu on tarkoitettu alle 25-vuotiaille sekä yli 25-vuotiaille työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saaville (emt., 3§). Lakia sovelletaan esimerkiksi työvoiman palvelukeskuksessa, missä asiakkaalle on tehty henkilökohtainen aktivointisuunnitelma. Kuntouttavaa työtoimintaa tarjotaan henkilöille jotka ovat syrjäytymisvaarassa tai työttömyys on pitkittynyt. Kuntouttava työtoiminta on ikään kuin viimesijainen toiminta syrjäytymisvaarassa oleville. (Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 28–30.) Tammelinin (2010, 50) mukaan kuntouttavaan työtoimintaan ohjaututaan yleisimmin työvoiman palvelukeskuksen kautta. Sosiaalityöntekijällä on oikeus alentaa asiakkaan toimeentulotuen perus-osaa, jos asiakas ei ole suostuvainen osallistumaan kuntouttavaan työtoimintaan.

Työtoiminnan tavoitteena on lisätä asiakkaan elämänhallintaa ja työelämänvalmiuksia. Tarkoitus on, että jokaiselle asiakkaalle suunnitellaan työtoiminta yksilöllisesti työ- ja toimintakyvyn sekä osaamisen mukaan. Osa asiakkaista voi saada hyvin vastuullisia tehtäviä ja osalle kuntouttavan työtoiminnan sisältö voi olla vain päivärytmiin totuttelua. Asiakas ei kuitenkaan ole työsuhteessa, vaan asiakkaana palvelussa. Kuntouttava työtoiminta järjestetään yleensä kunnan omana toimintana. Suosituin järjestämistapa on asiakkaan työllistäminen työllistämisyksikköön. Työllistämisyksikköjä ovat esimerkiksi työpajat, klubitalot ja monipalvelukeskukset. Kuntouttavaa työtoimintaa harjoitetaan myös tavallisessa työyhteisössä. Kuntakyselyn mukaan asiakkaiden työtoiminnan jakso kestää tyypillisesti 3-6kk. (THL 2016, 1, 4)

3 TUTKIMUSKYSYMYS JA TUTKIMUSASETELMA

Tutkielmani tarkoitus on pohtia miten työmarkkinoilta syrjäytyneet nuoret hyötyvät sosiaalityön työelämään aktivoivista palveluista. Tutkielmani tarkastelee tutkimusongelmaa syrjäytyneiden näkökulmasta. Lehtosen (2010, 140) tutkimuksen mukaan pelkästään työhön aktivoiminen tai koulutus ei katkaise nuorten syrjäytymisen kierrettä, vaan nuorten yksilöllisiin tekijöihin pitäisi kiinnittää enemmän huomiota. Minua kiinnostaa tarkastella tutkimusongelmaa juuri syrjäytyneiden näkökulmasta ja selvittää, miten sosiaalityö pystyy kuntouttamaan nuoria työelämään. Raunion (2009, 98) mukaan sosiaalityössä on tärkeää, ettei asiakas koe syrjintää yhteiskunnassa. Sosiaalityön tavoitteena on tarjota sellaisia palveluita, jotka auttavat yksilöä sopeutumaan yhteiskuntaan (emt., 187). Raunion (2010, 27) mukaan nimenomaan sosiaalityön tulisi kiinnittää huomiota yksilön hyvinvoinnin ongelmiin työmarkkinoille integroinnin sijasta.

3.1 Tutkimuskysymys

Tutkimustehtäväni on selvittää, miten sosiaalityön työelämään aktivoivat palvelut edesauttavat nuoria pois syrjäytymiskierteestä ja kohti työelämää? Lähestyn tutkimustehtävää kahden tarkentavan kysymyksen kautta.

1. Miten kuntouttava työtoiminta ja koulutus lisäävät nuorten työnsaantimahdollisuuksia?
2. Miten aktivointitoimet lisäävät hyvinvointia?

3.2 Tutkimusasetelma

Alkuperäinen suunnitelmani oli tarkastella työelämään aktivoivien palveluiden sopivuutta nuorille sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Tutkimuksia tuosta näkökulmasta ei löytynyt tarpeeksi, joten jouduin luopumaan tulokulmasta. Tulin siihen tulokseen, että haluan tutkia sosiaalityön palveluiden sopivuutta syrjäytyneiden näkökulmasta. Mielestäni työelämästä syrjäytyneet nuoret pystyvät parhaiten kertomaan, miten sosiaalityön aktivoivat palvelut edesauttavat heitä työllistymään. Juhilan (2006, 60) mukaan välillä saattaisi olla tärkeämpää keskittyä asiakkaiden henkisten ongelmien hoitamiseen aktivoinnin sijasta. Vääriin kuntouttavan työtoiminnan paikkoihin meneminen saattaa pahimmillaan lisätä asiakkaan ahdistusta eikä tukea elämänhallintaa. Työelämästä syrjäytyminen on moninainen prosessi.

Raunio (2009, 272) määrittelee syrjäytymisen ehkäisemisen sekä osallisuuden lisäämisen yhdeksi sosiaalityön peruseriaateista. Syrjäytymiseen liittyy yhteiskunnalliset tekijöitä kuten työttömyys, mutta myös yksilölliset tekijät tulisi huomioida. Yhteiskunnallisen osallisuuden sekä kuntouttavien yksilöllisten toimenpiteiden vahvistaminen auttaa yksilöä syrjäytymiskierteestä irtautumisessa. (Emt., 275–276.)

Etsin tutkielmaani asiasanoja Yleisen suomalaisen asiasanasto sivun kautta. Etsin asiasanoilla: syrjäytyminen, työttömyys, sosiaalityö, kuntouttava työtoiminta, koulutus ja aktivointi. Hain lähteitä myös ARTON, JYKDOKIN ja Melindan kautta. Muutaman artikkelin löysin sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehdessä Januksen, terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Kelan kotisivujen kautta. Tavoitteenani oli löytää mahdollisimman uusia tutkimuksia, joten hain tutkimuksia aikaväliltä 2010–2018. Suurin osa aineistosta on elektronisia lähteitä, mutta siihen kuuluu myös kirjastosta noutamiani kirjoja. Kartoitin tutkimuksia lukemalla ensin kirjoista ja artikkeleista tiivistelmän, missä selvitin sopiiko aineisto tutkielmaani. Tutkielmassani on aikaisempia tutkimuksia, mitkä liittyvät kuntouttavaan työtoimintaan ja nuorten kouluttautumiseen sekä aktivointiin. Kyseiset tutkimukset ovat empiirisiä tutkimuksia. Tutkimukset ovat sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia. Nuorten syrjäytyminen on teoreettinen viitekehys työlleni. Syrjäytymistä käsittelevät tutkimukset ovat lähinnä teoreettista kirjallisuutta. Teoreettista kirjallisuutta syrjäytymisestä on yli kymmenen vuoden ajalta. Mielestäni syrjäytymisen käsite on kuitenkin pysynyt samana.

Minun oli vaikea löytää sellaisia tutkimuksia, missä olisi tutkittu pelkästään nuorten mielipiteitä, koska toimenpiteet, kuten kuntouttava työtoiminta, on tarkoitettu kaiken ikäisille. Osassa valitsemieni tutkimusten haastatteluista on mukana myös yli 25-vuotiaita. Mielestäni tutkimukset ovat kuitenkin kattavia ja niistä selviää myös nuorten mielipide. Löysin paljon tutkimuksia psykologian ja nuorisotyön puolelta, mutta jätin tällaiset teokset pois, koska niistä ei mielestäni löydy tarpeeksi sosiaalityöhön yhdistäviä seikkoja. Etsivästä nuorisotyöstä oli saatavilla runsaasti tutkimuksia nuorisotutkimusseuran sivuilta, mutta ne oli nähty nuorisotyön näkökulmasta, joten rajasin pois kaikki etsivän nuorisotyön tutkimukset. Psykologisia artikkeleita nuorten syrjäytymisestä oli laadittu runsaasti kehityspsykologian näkökulmasta. Mielestäni kehityspsykologian teoreettinen pohja johtaisi työtäni sivuraiteille. Rajasin pois, myös tutkimuksia mitkä oli tehty yhteiskunnan, sosiaalityöntekijän, talouden ja terveydenhuollon näkökulmasta.

4 SOSIAALITYÖN TYÖLLISTÄMISTÄ EDISTÄVÄT PALVELUT

Tässä osiossa käyn lävitse tuloksia sosiaalityön työelämään aktivoivista palveluista. Kuntouttava työtoiminta ja opiskeleminen ovat sosiaalityön aktivoivia keinoja saada nuori kohti työelämää. (THL, 2017.) Aktivoivien palveluiden ongelmana on usein se, että ne on ulkoapäin määrättyjä. Erilaisin sanktioin pakotettu toiminta voi tuntua turhalta sekä samantekevältä. Välillä käy niinkin, että sanktioin määrätty toiminta muuttuu palkitsevaksi, ja ihminen voi löytää jopa intressinsä sen välityksellä. Tärkeintä olisi, että ihminen pystyisi näkemään tarjotun aktivointitoimenpiteen yhteyden hyvinvointiinsa. Yleensä ulkoapäin pakotettu toiminta on vaikutuksiltaan lyhytkestoista. (Björklund ym. 2013, 166.)

4.1 Kuntouttava työtoiminta palveluna

Karjalaisen ym. (2010, 31) empiiriseen tutkimukseen kuntouttavasta työtoiminnasta vastasi 257 asiakasta. Tutkimukseen osallistuneista kuntouttavan työtoiminnan asiakkaista 49 oli alle 25-vuotiaita ja 50 oli 25–34-vuotiaita. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää työtoiminnan seurauksia ja vaikutuksia asiakkaisiin. Tyypillisesti kuntouttavan työtoiminnan jakso kestää 3–6 kuukautta. Myöhemmin tutkimuksessa (Karjalainen ym. 2010, 67) kertovat kuntouttavan työtoiminnan vaikeuden olevan se, että sopivia työpaikkoja asiakkaille löytyy yhä harvemmin. Työ päättyy usein kuntouttavan työtoiminnan jakson jälkeen, eikä pidempiä työsuhteita pääse syntymään. Kuitenkin työtoiminta parantaa asiakkaiden lähes pysähtynyttä elämäntilannetta. Suurin osa asiakkaista tarvitsee useamman kuntouttavan työtoiminnan jakson peräkkäin. Positiivisena asiakkaat näkivät työtoiminnan vahvistavan puolen. He kokivat saavansa vahvistusta työtoiminnasta mm. sosiaaliseen kanssakäymiseen ja elämänhallintaan. Karjalaisen ym. (2010, 68–69) tutkimuksen mukaan kuntouttava työtoimintaa ei luo selkeästi mahdollisuuksia päästä työelämään, vaan se toimii ennemminkin asiakkaan hoidon- ja kuntoutumisen apuvälineenä. Nopeat siirtymiset työelämään työtoiminta jakson jälkeen ovat harvinaisia.

Tutkimuksen mukaan siirtyminen suoraan työelämään kuntouttavan työtoiminnan jakson jälkeen toteutui vain kahdella asiakkaasta 113:sta kuntouttavan työtoiminnan päättäneistä asiakkaista. (Emt., 49–50.) Myöhemmin tutkimuksessa (Karjalainen ym. 2010, 50) huomauttavatkin, että on syytä pohtia motivoivatko näin huonosti työllistävät toimenpiteet asiakkaita. Tutkimuksen mukaan 41 asiakkaista oli tehnyt suunnitelman työhön siirtymiseen kuntouttavan jakson jälkeen, mutta vain 2 asiakasta pääsi töihin. Mielenkiintoista on, että Raunion (2010, 59) mukaan voikin sanoa järjestelmän tarjoavan työelämästä syrjäytyneille erilaista toimintaa, mutta ettei se pysty palauttamaan heitä normaaleille työmarkkinoille. Liian pitkä työttömyys vaikeuttaa työttömien työmarkkinoille palaamista. Sosiaalityöhön kuuluu olennaisesti nuorten pitkäaikaistyöttömien aktivointi kohti työmarkkinoita. Aktivointi näyttäyty ristiriitaisena sosiaalityön kannalta, sillä lopputuloksena on usein nuorten syvempi syrjäytyminen työelämään aktivoitumisen sijasta. (Emt., 87.)

Tammelinen (2010, 61) tutkimuksessa kuvataan asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta. Tutkimukseen osallistui 48 asiakasta, jotka kertoivat omista kokemuksistaan. Kuntouttavan työtoiminnan yksi keskeisimmistä tavoitteista on tuoda rytmiä elämään. Asiakkaista 37 eli lähes kaikki kokivat saavansa rytmiä päiväänsä, mikä paransi heidän yleistä mielialaansa. Osa vastaajista koki, että kuntouttava työtoiminta on tuonut uutta voimaa heidän elämäänsä. Toiset olivat taas sitä mieltä, ettei kuntouttava työtoiminta muuttanut heidän elämäänsä lainkaan. (Emt., 59.) Tammelinen (2010) sekä Karjalaisen ym. (2010) tutkimuksissa on yhteneväistä se, että kuntouttavassa työtoiminnassa olevat asiakkaat kokivat elämäntilanteen lisääntyneen.

Myöhemmin tutkimuksen johtopäätöksissä (Tammelin 2010, 71–72) painottaa, että kuntouttavan työtoiminnan tulisi ensin pureutua yksilön elämäntilanteeseen. Elämäntilanteen parantuessa on mahdollista saavuttaa myös työllistymiseen ja kouluttautumiseen liittyvä tavoite. Kuntouttava työtoiminta tulisi suunnitella niin, että se vastaa asiakkaiden yksilöllisiä tarpeita. Kuntouttavan työtoiminnan palvelut tulisi räätälöidä yksilön mukaan, mutta varsinkin pienissä kunnissa palveluiden räätälöinti on lähes mahdotonta. Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden hyvinvointi täyttyi vain osin. Asiakkaat kokivat turhautumisen ja epätoivon tunteita työllistymistä kohtaan. (Emt., 72.)

Elosen, Niemelän ja Salosen (2017, 285) empiiriseen tutkimukseen osallistui 16 aktivoiviin työllisyyspalveluihin osallistunutta työtöntä. Haastateltavat olivat iältään 23–61-vuotiaita. Myöhemmin tutkimuksessa (Elonen ym. 2017, 292) selvisi, että osa asiakkaista ei päässyt työmarkkinoille, koska heillä oli terveydellisiä rajoitteita. Osa haastatelluista oli käynyt useamman kuntouttavan työtoiminnan jakson peräkkäin, koska muita työllistymispalveluita ei ole huonokuntoisille. Nämä asiakkaat kokivat, että palvelut työllistymisen kannalta eivät olleet riittävät. Kuntouttava työtoiminta ei kuitenkaan ollut asiakkaiden mielestä merkityksentöntä, sillä he kokivat toimintakykynsä parantuneen jaksojen aikana. (Emt., 293.). Juhilan (2006, 61) mukaan työllistyminen on yksi väline syrjäytyneiden elämänhallinnan saavuttamiseen. Ihmisellä tulisi olla sekä sisäistä että ulkoista elämänhallintaa, jotta työllistyminen onnistuisi. Ala-Kauhaluoman ym. (2004, 95) mukaan sisäinen hallinta/motivaatio tulee harvoin ulkoa. Olennaista on siis se, että uskooko ihminen saavuttavansa tavoittelemansa päämäärän.

Karjalaisen ym. (2010, 69–70) tutkimuksen mukaan kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita yhdistää heikko koulutus. Tämän vuoksi ammatillinen koulutus on nuorten tulevaisuuden kannalta tärkeää, koska se on tehokas keino siirtyä kohti työelämää. Tutkimuksessa 19 asiakasta 113 asiakkaasta halusi kouluttautua kuntouttavan jakson jälkeen. Vuoden päästä kukaan halukkaista ei ollut päässyt koulutukseen. Kuntouttavan työtoiminnan jatkoksi olisi hyvä saada joustavia koulutusmahdollisuuksia. Kuntouttava työtoiminta on siis nimenomaan sosiaalipoliittinen toimenpide. Työtoiminta tuo asiakkaille hyvinvointia, mutta työllisyyspoliittiset vaatimukset toteutuvat vain harvoin. Vaikuttaisi siltä, että valtiolla ei ole resursseja opastaa työkyvyltään heikompia työntekijöitä. Karjalainen ym. (2010, 70) pohtivatkin, voiko pelkästään toimintakyvyn ylläpitäminen olla riittävä toimenpide osalle kuntouttavan työtoiminnan asiakkaista? Kuntouttavan työtoiminnan alkuperäinen tavoite kuitenkin on, että se veisi asiakkaita kohti työelämää.

Seuraavaksi tarkastelen nuorten kouluttautumista kuntouttavana ja työelämään aktivoivana toimenpiteenä. Koulutus on osa sosiaalityön tarjoamista aktivoivista palveluista. Nuorten koulutuksesta ulkopuolelle jääminen on merkittävä syrjäytymisen riskitekijä (THL, 2017).

4.2 Koulutus palveluna

Koulutuksesta syrjään jääneillä tarkoitan tässä osiossa niitä nuoria, jotka ovat käyneet perusasteen tutkinnon. Nuorilla ei ole tutkintoon tähtäävää opiskelupaikkaa. Nuorten syrjäytyminen koulutuksesta on riskitekijä laajemmalle syrjäytymisprosessille (THL, 2017).

Nuorisobarometri (2016, 5) teetti nuorille kyselyn, missä kartoitettiin heidän uskoaan tulevaisuuteen. Kyselyyn vastasi 45 nuorta, jotka olivat iältään 15–29-vuotiaita. Yhdeksän kymmenestä nuoresta on sitä mieltä, että koulutus parantaa työnsaantimahdollisuuksia. Nuoret kokevat selvästi koulutuksen hyväksi tulevaisuuden kannalta. Koulutusasenteessa on tapahtunut muutos, sillä usko koulutuksen tärkeyteen on kääntynyt laskuun vuodesta 2008 alkaen. (Nuorisobarometri 2016, 58.) Sipilän ym. (2011, 121) mukaan nuoren heikko koulumenestys heijastuu usein myös myöhempään elämään. Nuori karsiutuu pois ammatillisesta koulutuksesta tai lukiosta. Sipilä ym. (2011, 122) selvittivät tutkimuksessaan koulutuksen vaikutusta työttömyyteen. Tutkimus pohjautuu 1987–2003 työssäkäynnin pitkittäisaineistoihin. Työttömyyden osatekijänä oli tuloksien mukaan matala koulutus. Pelkän peruskoulun suorittaneista 84,4 % oli työttöminä vuosina 2000–2001. Pelkän peruskoulututkinnon käyneillä nuorilla on 3,5-kertainen riski syrjäytyä työmarkkinoilta ja kokea pitkittynyttä työttömyyttä.

Eki ym. (2004, 70) analysoivat Kelan, tilastokeskuksen ja työministeriön tilasto- ja rekisteriaineistoja. Tutkimuksen tavoitteena oli löytää nuoruudesta niitä tekijöitä, mitkä vaikuttavat työelämästä syrjäytymiseen. Heikoimmassa asemassa syrjäytymisen suhteen ovat ne nuoret, joilta on jäänyt peruskoulu kesken. Koulukokemusten merkitys on suuri, sillä huono menestyminen siirtyy usein myös työelämään. Koulutus on siis tärkeä asia työelämästä syrjäytymisen ehkäisemisessä. Akateeminen loppututkinto ei takaa työpaikkaa nuorille, mutta kuitenkin vähentää syrjäytymisen riskiä. Terveysten- ja hyvinvointilaitoksen (2012, 15) teettämän seurantakyselyn mukaan koulutuksen keskeyttäminen on yleisintä ammatillisessa koulutuksessa. Panostaminen nuorten kouluttautumiseen on ensiarvoisen tärkeää, jos pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulosta halutaan vähentää.

Myrskylä (2012, 2) luokittelee tutkimuksessaan syrjäytyneet nuoret sellaisiksi, joilla ei ole muuta koulutusta kuin peruskoulu. Tutkimus kartoitti 15–29-vuotiaita nuoria. Vuonna 2010 syrjäytyneitä nuoria oli 51 300. Syrjäytymisen ytimessä oli 32 500 nuorta, jotka eivät olleet

rekisteröityneet työttömiksi työnhakijoiksi. Myöhemmin tutkimuksessa Myrskylä (2012, 8) toteaa työelämän edellytyksenä olevan nuorten kouluttautuminen. Kouluttamattomilla nuorilla on rajoitettu oikeus työttömyysturvaan, ja siksi heidän ei kannata ilmoittautua työttömiksi työnhakijoiksi. Työvoimahallinto vaatii nuoria kouluttautumaan, mikä ajaa työnhaluisetkin nuoret tukien ulkopuolelle. Suurimmassa syrjäytymisvaarassa ovat ne nuoret, jotka ovat pelkän peruskoulun varassa. Tutkimuksen mukaan pelkän peruskoulun käyneet naiset jäävät kotiin, lapsia hoitamaan. Perusasteen käyneet joutuvat tulevaisuudessa työttömiksi tai katkonaisiin työsuhteisiin. Lama- ja taantumavaiheessa on yleistä, että heikosti koulutetut menettävät työpaikkansa. (Emt., 12–15.)

SAK:n (2017) teettämän tilastotutkimuksen mukaan peruskoulun käyneet nuoret tulevat viimeisenä työelämään. Aikaisemmin on ollut ajatus siitä, että peruskoulun käyneet pääsisivät nopeammin kiinni työelämään verrattuna niihin nuoriin, jotka kouluttautuvat. Peruskoulun käyneet ovat myös niitä, jotka poistuvat työelämästä ensimmäisenä. Tutkimuksen mukaan matalasti koulutettujen määrä pysyy vielä suurena. Opiskelusta pitäisi tehdä helpompaa ja monipuolisempaa, että perusasteen koulun käyneet pystyisivät myös kouluttautumaan. Tiedot ja taidot ovat tärkeitä työelämässä menestymisen kannalta (Raunio 2010,77). Levitas ym. (2006, 43–46) tutkivat Iso- Britanniassa syrjäytymisen syitä erilaisten indikaattoreiden avulla. Erityisesti nuorten kohdalla koulutuksen merkitys on suuri syrjäytymisen kannalta. Suurin syrjäytymisen riski on niillä nuorilla, joilla on sekä terveydellisiä ongelmia ja heikko koulutus.

Sipilän ym. (2011) tutkimuksessa tulokset ovat samankaltaisia Ekin ym. (2004) ja Myrskylän (2012) tutkimustulosten kanssa. Heikosti kouluttautuneet nuoret ovat suuressa riskissä syrjäytyä työmarkkinoilta. Juhilan (2006, 60) mukaan välillä pitkäaikaistyöttömien aktivointi on pulmallista, sillä usein tärkeämpää olisi keskittyä henkisen ahdistuksen vähentämiseen. Kouluun hakeminen pakotettuna, voi pahimmillaan tuottaa vain lisää pettymyksiä nuorille. Keskiasteen tutkinto nostaa työllisyysastetta 10–20 prosenttiyksikköä. Korkean koulutusasteen suorittavat saavuttavat 90 prosenttiyksikön työllisyysasteen. (Myrskylä 2012,14.) Voinkin todeta, että on perusteltua tarjota kouluttautumista työllistämistä edistävänä toimenpiteenä työelämästä syrjäytyneille nuorille.

4.3 Aktivointi ja nuorten hyvinvointi

Aaltonen ym. (2015, 128) muistuttavat etteivät koulutuksesta ja työelämästä ulkopuolelle jääneet nuoret eivät ole yhtenäinen ryhmä. Heitä ei voi luokitella ”syrjäytyneiksi nuoriksi”. Nuorilla on moninaisia ongelmia, joten jokainen nuori on omanlaisensa yksilö. Toiset eivät ole opiskelu- tai työkuntoisia, kun taas toiset ovat motivoituneita ja valmiita työelämään. Nuorten heikko terveydentila vaikeuttaa työelämään kiinnittymistä, mikä taas vie nuorta vielä syrjemmäksi. Lehtosen ym. (2013, 140) tutkimuksesta selviää, että nuorten elämänhallintaan vaikuttavat myös kokemukselliset tekijät, kuten yksinäisyys ja alisuoriutuminen. Yksinäisyyden kokemukset ja heikko minäkuva vaikuttavat työnsaantimahdollisuuksiin. Ulkoisen elämänhallinnan lisäksi sosiaalityön tulisi tukea myös ihmisten sisäistä elämänhallintaa. Elämänhallinnan käsite on yksi keskeisimmistä tehtävistä sosiaalityössä, kun puhutaan syrjäytymisestä. (Juhila 2006, 63.)

Aaltosen ym. (2015) tutkimuksessa haastateltiin 19 18–29-vuotiaita nuoria, jotka asioivat eri palveluissa kuten sosiaalityön ja TE-toimiston. Tutkimuksessa haluttiin selvittää nuorten syrjäytymiskokemuksia. Sosiaalityön palvelut eivät pysty kohtaamaan niiden nuorten tarpeita, joilla on alentunut toimintakyky. Alentunut toimintakyky tarkoittaa sitä, ettei nuori ei ole työ- tai opiskelukykyinen. Syrjässä olevien nuorten tilanne ei parane työllistymistä edistävillä palveluilla, vaan rinnalle kaivataan enemmän kuntouttavia työpaikkoja. Nuoret olisivat halukkaita kuntouttavaan työtoimintaan, jos siitä maksettaisiin kunnollista korvausta. Nuorilla on muutenkin rahahuolia, mikä lisää ahdistusta sekä pahimmillaan syrjäyttää.

Syrjäytyneiden nuorten aktivoinnin lopullisena päämääränä on elämänhallinnan lisääminen. Työllistyminen on yksi osatekijä, millä elämänhallinta voidaan saavuttaa. Elämänhallinnassa näyttäisi olevan kyse siitä, että ihminen kokee oman elämän olevan hallinnassa. Katse kääntyykin yhä enemmän niihin ihmisiin, joilla ei ole kykyä elämänhallintaan. (Juhila 2006, 61.) Aaltosen ym. (2015, 133) tutkimuksen mukaan nimenomaan hyvinvoinnin lisääminen aktivoinnin sijasta auttaa nuoria pois syrjäytymiskierteestä, ja kohti työelämää. Välillä nuorillakin saattaa olla sellaisia tilanteita elämässään, että oma jaksaminen loppuu. Tällaisissa tilanteissa ei saisi asettaa aktivointisuunnitelman kaltaisia tavoitteita, vaan keskittyä nuorten yleiseen jaksamiseen. Järjestelmän ongelmaksi koituu, että on useita toimijoita. Palvelut eivät hahmotu selkeäksi kokonaisuudeksi. Onkin kohtuutonta ajatella, että vaikeassa elämäntilanteessa olevat jaksaisivat vaatia itselleen oikeita palveluita.

Yksilökohtaisen sosiaalityön tulisi tunnistaa nuorten moninaiset ongelmat. (Juhila 2006, 177.) Nuoret, joilla on monta ongelmaa yhtäaikaisesti ovat suurimmassa riskissä syrjäytymisen suhteen. Syrjäytymistä tulisikin tarkastella moniulotteisena ongelmana, eikä vain yhdestä näkökulmasta. (Levitas 2006, 117–118.) Sosiaalityön ammattietiikan mukaan sosiaalityöntekijän tulisi tukea asiakasta, joka on heikossa asemassa. Aktivointivaatimusten sijasta pitäisi nähdä yksilön hyvinvoinnin ongelmat. (Juhila 2006, 175.)

Nuorten hyvinvoinnin kannalta olisi tärkeää tarjota muitakin palveluita kuin työllistymistä edistäviä. Terveydellisiä ongelmia ei aina huomata, vaan nuorelle päädytään tarjoamaan työllistäviä palveluita. Fakta on, että kaikki nuoret eivät pysty edes kuntouttavaan työtoimintaan. (Aaltonen ym. 131–132.) Palola ym.(2012, 43) kirjoittavat, että perusongelmana ei suinkaan ole nuorten haluttomuus osallistua palveluihin, vaan huono sattuma. Usea nuori kokee koulutus- tai työpaikan saamisen mahdottomaksi ajatukseksi. Nuorille tulisi luoda sellaisia työpaikkoja, että ne kannustaisivat menemään töihin. Töihin aktivointi on turhaa, koska nuoret kokevat saavansa parempaa rahaa olemalla kotona.

Toisaalta on, myös niin, että jotkut nuoret valitsevat erilaiset arvot ja elämisen tyylin eivätkä ota yhteiskunnallisia arvoja vakavasti, minkä myötä työhallinnon keinoilla ei ole heihin mitään vaikutusta. Erilaiset toimenpiteet eivät vain vaikuta tällaisiin ns. ”vaikeisiin” palvelujärjestelmässä oleviin nuoriin. (Juhila 2006, 83.) Raunio (2009, 101–102) pohtiikin, mihin vaikeasti moniongelmaisten asiakkaiden kanssa pyritään. Muutostyö yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistamiseksi toteutuu huonosti moniongelmaisten kanssa. Näyttääkin siltä, että sosiaalityön tavoitteeksi riittää nuorten perusehtojen turvaaminen eli huolenpito ilman muutosvaatimuksia. Palolan ym. (2012, 56) tutkimuksen mukaan sosiaalitoimen mahdollisuudet auttaa moniongelmaista nuorta ovat rajalliset. Hyvää tarkoittava järjestelmä voi pahimmillaan syrjäyttää nuoria lisää. Näyttää siltä, että nuoret saavat elää pitkään sosiaaliturvan varassa ennen kuin aletaan velvoittaa aktivoiviin toimenpiteisiin. On väärin ajatella, että työelämästä syrjäytyneet olisivat vastuullisia omasta tilanteestaan, sillä usein taustalla ovat rakenteelliset tekijät. Olennaista olisikin nähdä aktivoinnissa yksilön ja yhteiskunnan välinen suhde. (Raunio 2010, 89.)

Aktivointitoimenpiteet eivät välttämättä muuta henkilön aktiivisuustasoa. Elosen ym. (2017, 291) mukaan usein työtön on ollut aktiivinen jo ennen aktivointitoimenpiteisiin tuleamista.

Tutkimuksessa oli mukana 16 henkilöä, joiden työttömyys oli kestänyt yli 300 päivää. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten aktivointitoimenpiteet vaikuttavat pitkäaikaistyöttömien toimijuuteen. Työllistämispalvelut toivat henkilöiden elämään sisältöä ja rytmiä. Pää tavoite eli työllistyminen toteutui vain harvalla aktivointitoimenpiteisiin osallistuneista. Kunnolliselta työttömältä odotetaan aktiivista käyttäytymistä kouluttautumisen, työn etsimisen ja palveluihin osallistumisen suhteen. Tutkimuksen aikana kukaan 16 haastatellusta ei työllistynyt aktivointitoimenpiteiden kautta. Haastateltavat kritisoivat palveluiden heikkoa saatavuutta, sillä kuntouttavia työpaikkoja on vaikea saada. (Emt., 292.) Suhtaudun Elosen ym. (2017) tutkimukseen kriittisesti, sillä Raunion (2010) mukaan moni nuori on kokenut aktivointitoimenpiteet edistävän työllistymistä. Puolen vuoden seuranta-ajan jälkeen puolet nuorista oli sijoittunut työelämään. Aktivoinnilla näyttäisi olevan merkitystä syrjäytymisen katkaisemisessa. Aktivointitoimenpiteisiin valikoituu helposti aktivoitavissa olevia nuoria. Huonommassa asemassa ovat ne nuoret, joilla on esimerkiksi terveydellisiä ongelmia.

Sosiaalityö vaikuttaisi seulovan niitä nuoria aktivointitoimenpiteisiin, jotka ovat palautettavissa yhteiskunnalliseen normaalisuuteen. Aktivoiva sosiaalityö vahvistaa siis joidenkin osallisuutta ja samalla syventää joidenkin syrjäytyneisyyttä. Sosiaalityön ei pitäisi seuloa syrjäytyneitä nuoria. Aktivoivan sosiaalityön tulisi löytää ne nuoret, jotka tarvitsevat enemmän tukea toimintakyvyn ja selviytymisen kohentamiseen. Olisi tärkeää, että sosiaalityö pystyisi löytämään palvelut myös vaikeasti aktivoituville. Kyse on myös siitä, että työmarkkinoita tulisi laajentaa kaikille ihmisille sopiviksi, myös vaikeasti työllistyville. (Raunio 2010, 86–87.)

5 POHDINTA

Kiinnostuin aiheesta, koska olin työharjoittelussa TYP:ssä missä sosiaalityöntekijät puhuivat siitä, että syrjäytyneitä nuoria on yhä enemmän. Sosiaalityöntekijöiden mielestä heillä ei ollut tarjota monipuolisesti palveluita. He kokivat, että nuorten työllistämisen mahdollisuudet olivat kuntouttavaan työtoimintaan tai opiskeluun aktivointi. Sosiaalityöntekijöiden mielsivät palvelut usein turhiksi, sillä nuorten toimintakyky oli hyvin heikko. Huomasin, että syrjäytymistä on tutkittu paljon, koska ilmiötä halutaan ymmärtää. Syrjäytymisen syitä on tutkinut mm. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos, nuorisobarometri, Kela sekä Työ- ja elinkeinoministeriö.

Kunnan sosiaalityössä nuorten työllistymistä edesautetaan niin, että heidät ohjataan kuntouttavaan työtoimintaan tai opiskelemaan. Näyttää kuitenkin siltä, että nuorten työelämästä syrjäytymiseen liittyy usein terveydellisiä syitä. Pelkkä koulutukseen tai työelämään ohjaus auttaa vain harvoin syrjäytymiskiirteen katkaisemisessa. Aaltosen ym. (2015, 94) tutkimuksen mukaan työvoimanpalvelukeskuksessa sosiaalityöntekijällä näyttäisi olevan mahdollisuus puuttua nuorten moninaisiin ongelmiin. TYP:n monialaisen tiimin vuoksi sosiaalityöntekijä pystyy ohjaamaan nuoren heti esimerkiksi terveydenhoitajalle terveystarkastukseen. Kunnan sosiaalityössä tällaista mahdollisuutta ei ole. Pallottelu palvelusta toiseen saa nuoret ahdistumaan yhä enemmän, siksi palveluiden olisi hyvä sijaita saman katon alla. Havaintojeni perusteella voisin todeta, että aktivoivat palvelut sopivat niille nuorille, jotka ovat joko itse halukkaita toimenpiteisiin tai tarpeeksi hyvässä kunnossa osallistuakseen niihin. Palvelut eivät sovellu niille nuorille, jotka eivät ole motivoituneita osallistumaan palveluihin tai heidän toimintakykynsä on rajoittunut esimerkiksi sairauden myötä. Mitä tapahtuu niille syrjäytyneille jotka kokevat, etteivät pysty sitoutumaan esimerkiksi TYP:n aktivointisuunnitelmaan? Kuntouttavat palvelut, kuten kuntouttava työtoiminta ja kouluttautuminen, katkaisevat nuoren syrjäytymiskiirteen, jos nuori on tarpeeksi motivoitunut näihin palveluihin.

Mieleeni johtuu, että osa sosiaalityön nuorista asiakkaista saattaa olla sellaisia, jotka eivät vain yksinkertaisesti sovellu Suomen aktivointipolitiikkaan. Päälimmäiseksi kysymykseksi itselleni jäikin, milloin asiakkaan aktivointi riittää? Voiko asiakasta velvoittaa osallistumaan palveluihin loppu iäksi? Juhila (2006, 78) pohtiikin mitä tapahtuu niille syrjäytyneille, joita ei onnistuta liittämään yhteiskuntaan? Työelämästä syrjäytyneet saatetaan sulkea yhteiskunnan

reunoille eikä heitä pyritä saamaan aktiivisesti yhteiskunnan sisäpiiriin. Kaikkein vaikeimmassa tilanteessa ovat ne, jotka eivät edes pyri kohti työelämää. Heidät voidaan sulkea kokonaan niin sanotun normaalin yhteiskunnan ulkopuolelle. Olisiko niin, että nuori on oikeasti syrjäytynyt silloin, jos mikään tarjottu palvelu tai toiminta ei kiinnosta?

Mitä palveluita työelämästä syrjäytyneet nuoret sitten tarvitsevat? Mielestäni Karjalaisen ym. (2010), Raunion (2010) ja Tammelinin (2010) tutkimustuloksista selviää se, että kuntouttavan työtoiminnan avulla vain harva nuori työllistyi. Kuntouttavan työtoiminnan tarkoitus vaikuttaisi olevan nuoren sosiaalinen kuntoutus, ei niinkään työllistyminen. Tuloksista selviää, että työ- ja opiskelu mahdollisuudet saisivat olla vielä joustavampia. Elosen (2017) tutkimustulosten mukaan usealla nuorella on terveydellisiä rajoitteita, mikä vuoksi työllistyminen kuntouttavan jakson jälkeen on hankalaa. Palolan ym. (2012, 65) tapaustutkimuksessa haastateltiin kolmea nuorta ja sosiaalityöntekijöitä tarkoituksena selvittää nuorten selviytymiseen liittyviä tekijöitä. Tutkimuksesta selvisi, että joustoa tarvittaisiin nimenomaan koulutuksen ja työelämän suhteen. Nuorten tilanteita pitäisi katsoa yksilöllisesti. Havaitsin, että palvelujen- ja etuusjärjestelmien toimivuutta nuoren näkökulmasta on tutkittu liian vähän, kun taas syrjäytymisen syitä ja sen vaikutuksia nuoren myöhempään elämään on tutkittu runsaasti. Mielestäni palveluiden sopivuutta nuorille tulisi tutkia enemmän, sillä nuoret itse pystyvät kertomaan parhaiten, millaisista palveluista he hyötyvät.

Sosiaalityön tehtävänä on normaalisuuden vahvistaminen. Raunio (2010, 14) pohtiikin, voidaanko sanoa, että normaaliuden ulkopuolella elävien elämä on automaattisesti huonompaa? Tulisikin pohtia, mitä normaali yhteiskuntaan integroituminen tarkoittaa? Päälimmäiseksi havainnoksi jäikin, että sosiaalityön työllistävät palvelut eivät ole monipuolisia, eivätkä ne ota huomioon syrjäytyneiden nuorten erilaisuutta. Hyvinvointivaltion ajatus on, että kaikki ihmiset saavat samat palvelut. Nuoret, jotka eivät sovellu nykyisiin työllistämisen palveluihin ovat poikkeavia sosiaalityön näkökulmasta. Syrjäytyneet nuoret eivät halua kokea toiseuden tunnetta, mutta valitettavasti työllistävät palvelut tuottavat sitä. Sosiaalityön tulisi muistaa syrjäytymisen moniulotteisuus palveluita suunniteltaessa.

6 LÄHTEET

Ala-Kauhaluoma, Mika & Keskitalo, Elsa & Lindqvist, Tuija & Parpo, Antti (2004) Työttömien aktivointi. Kuntouttava työtoiminta – lain sisältö ja vaikuttavuus. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Alatalo, Johanna, Mähönen, Erno ja Räisänen, Heikki (2017) Nuorten ja nuorten aikuisten työelämä ja sen ulkopuolisuus. Työ- ja elinkeinoministeriön analyysi 76/2017. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79182/nuorten%20ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4%20ja%20sen%20ulkopuolisuus%202017.pdf?sequence=1> [viitattu 13.2.2018]

Björklund, Liisa ja Hallamaa, Liisa: Miten kannustaa ihmisiä työmarkkinoille eettisesti ja kestävästi? Teoksessa: Karjalainen, Vappu ja Keskitalo, Elsa (toim.): Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Tampere 2012, s. 166

Ek, Ellen. Saari, Erkki, Viinamäki, Leena, Sovio, Ulla ja Järvelin, Marjo-Riitta (2004). Nuorten aikuisten työelämästä syrjäytyminen ja sosiaaliturvan käyttö. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 76. Helsinki: Kela.

Elonen, Noora, Niemelä, Jukka ja Saloniemi, Antti. 2017. Aktivointi ja pitkäaikaistyöttömien monenlainen toimijuus. Janus. 25 (4), 280–296. <https://journal.fi/janus/article/view/60756/27928> [viitattu 16.12.2017]

Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Tampere: Vastapaino.

Karjalainen, Jarno ja Karjalainen, Vappu (2010): Kuntouttava työtoiminta- aktiivista sosiaalipolitiikkaa vai työllisyyspolitiikkaa? Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. <https://www.thl.fi/documents/10531/99473/Raportti%202010%2038.pdf> [viitattu 20.12.2017]

Korhonen, Vesa ja Nieminen, Juha. 2010. Nuorten ohjauksen kentät ja monialaisen yhteistyön mahdollisuudet. Nuorisotutkimus. 28 (3), 11. <http://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2010/3/nuorteno.pdf> [viitattu 16.12.2017]

Kotiranta, Tuija (2008): Aktivoinnin paradoksit. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18004/9789513932503.pdf?sequence=1>
 [viitattu 20.12.2017]

Me-säätiö 2017. Me-säätiö laski: Suomessa on nyt 69 000 syrjäytynyttä nuorta.
<http://www.mesaatio.fi/lehdistotiedote/me-saatio-laski-suomessa-on-nyt-69000-syrjaytynyttä-nuorta/> [viitattu 20.12.2017]

Myrskylä, Pekka 2012. Hukassa. Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Eva-analyysi.
<http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf> [viitattu 16.2.2018]

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189> [viitattu 20.12.2017]

Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta 1369/2014.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141369> [viitattu. 14.12.2017]

Lehtonen, Olli. 2013. Nuorten aikuisten syrjäytymiskierre. Janus. 21 (2), 128–142.
<https://journal.fi/janus/article/view/50693/15399> [viitattu.16.12.2017]

Levitas, Ruth, Pantazis, Christina, Eldin, Fahmy, Gordon David, Lloyd, Eva ja Patsios, Demi (2006) The multi-dimensional analysis of social exclusion. Bristol: University of Bristol

Palola, Elina, Hannikainen-Ingman, Katri ja Karjalainen, Vappu 2012. Nuoret koulutuspuudokkaat sosiaalityön asiakkaina. Tampere: Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitos.
<https://thl.fi/documents/10531/95751/Raportti%202012%2029.pdf> [viitattu 26.2.2018]

Raunio, Kyösti (2009): Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus

Raunio, Kyösti (2010): Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Ruotsalainen, Seppo (2005) Syrjäytyminen, syrjäytyminen. Helsinki: Kustannusyhtiö TA-Tieto Oy.

SAK (2017) Pelkän peruskoulun käyneiden työllistyminen heikkoo- joka neljäs vuosi työttömänä. <https://www.sak.fi/aineistot/uutiset/pelkan-peruskoulun-kayneiden-tyollistyminen-heikkoo-joka-neljas-vuosi> [viitattu 1.3.2018]

Sipilä, Noora, Kestulä, Laura ja Martikainen, Pekka. 2011. Koulutuksen yhteys nuorten työttömyyteen: Mihin peruskoulututkinto riittää 2000-luvun alussa? Helsinki: Terveys- ja hyvinvoinninlaitos. 76 (2), 121-134.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100556/sipila.pdf?sequence=1> [viitattu 1.3.2018]

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301> [viitattu 20.12.2017]

Tammelin, Mia (2010) Kokemuksia sosiaalipalveluista. Helsinki: Terveys ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80025/197ff535-0630-413d-bc64-c7c14a0ea3a3.pdf?sequence=1> [luettu 5.1.2018]

Terveys- ja hyvinvoinninlaitos 2017. Nuorten syrjäytyminen. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen [viitattu 19.2.2018]

Terveys- ja hyvinvoinninlaitos 2016. Tilastoraportti. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135308/Tr33_17.pdf?sequence=4 [viitattu 16.1.2018)